

УДК 34:60

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ
У СФЕРІ БІОТЕХНОЛОГІЙ****О.Ю ПІДДУБНИЙ,**кандидат юридичних наук Національного університету біоресурсів і
природокористування України, м.Київ, Україна

Стаття розкриває авторське бачення можливих шляхів розвитку правового регулювання, яке б зумовлювало розвиток інновацій у сфері біотехнологій в Україні. Розглядаються можливі варіанти побудови законодавства шляхом прямого інвестування та на засадах державно-приватного партнерства.

Ключові слова: біологічні технології; сфера біотехнологій; правовідносини у сфері біотехнологій; інновації у сфері біотехнологій.

Передумови юридичного дослідження суспільних відносин у сфері біотехнологій з позицій права знаходяться у працях відомих вчених у галузі екологічного, природоресурсного, аграрного права. Зокрема дослідження В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, С. Б. Гавриша, В.М. Єрмоленка, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, О. С. Колбасова, В. В. Костицького, М. В. Краснової, О.І. Крассова, Н. Р. Малишевої, М. І. Малишка, В. Л. Мунтяна, В.І. Семчика, Н. І. Тітової,

В.Ю.Уркевича, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги дають нам уявлення про загальні засади правового регулювання природокористування, раціонального використання природних ресурсів, їх збереження і відтворення, застосування технологічних інновацій у сільськогосподарській сфері.

Різні аспекти біотехнологій, біотехнологічної діяльності, біобезпеки, біоетики, генної інженерії, клонування досліджували в свої працях фахівці з права, теорії управління: Н.Білан, Л.О. Бондар Г. Бистров, О.Грибко, В.Завгородня, А.Йойриш, О.Красовський, Т. Короткий, В. Курзова, В. Лозо, М. Медведєва, Н. Мельничук, Ю. Разметаєва, Р. Стефанчук, В. Третьякова, Ю.Храмова, Г.Чеботарьова, К.Шахбазян та деякі інші.

Інноваційна діяльність в АПК також не залишилась поза увагою дослідників, існує низка робіт вищезгаданих авторів, присвячених цьому питанню, проте інновації у сфері біотехнологій не були предметом сфокусованого дослідження вчених-юристів.

Отже, за мету даного дослідження ми ставимо огляд можливих варіантів втілення моделей стимулювання розвитку біотехнології в Україні, у тому числі з урахуванням зарубіжного досвіду в даній галузі.

Інноваційна діяльність є важливою складовою життєвого циклу будь-якої наукової розробки, адже навіть те, що прийнято вважати «фундаментальною наукою» через деякий, інколи досить невеликий час знаходить своє впровадження спочатку в передових галузях промисловості, на кшталт ракетно-космічного комплексу, а згодом і при випуску товарів широкого вжитку.

На думку В.І. Семчика, об'єкт інноваційної діяльності значно ширший за об'єкти наукової і науково-технічної діяльності, оскільки об'єктами першої є ідеї, нові знання, науково-технічні розробки і досягнення, впровадження їх у практику та використання на конкурентних і комерційних засадах, а наукова і науково-технічна діяльність – це творча інтелектуальна діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій на етапах наукових досліджень і доведення наукових та науково-технічних знань до стадії практичного їх використання. Це повинна бути єдина обґрунтована, прогнозована і зважена державна програма з питань біоенергетики, сільського господарства і продовольства на довгострокову перспективу [2, с. 14,32].

Коли мова заходить про інновації у сфері біотехнологій слід розуміти, що метою впровадження цих розробок є підвищення рівня задоволення потреб людини і суспільства, досить різноманітних – від підвищення якості і тривалості життя, ефективності вирішення продовольчої проблеми, до здійснення комплексного оздоровлюючого впливу на навколишнє природне середовище.

Сама по собі діяльність у сфері біотехнологій на даний момент є інноваційною діяльністю, отже все, що стосується регулювання інноваційної діяльності у сфері біотехнологій в якійсь мірі стосується біотехнологій в цілому. Підтвердженням цьому є те живильне середовище, яке наприкінці 80-х

років минулого століття було створене в США, де біотехнологічна промисловість розвивалась за приблизно тими ж «гаражними» схемами, як і загально відома історія комп'ютерної техніки, засновники найбільших компаній в якій починали з невеличкої майстерні. Законодавство у сфері біотехнологій було зорієнтоване таким чином, що фінансова допомога здійснювалась так званим «стартапам» - невеличким творчим колективам, як правило, об'єднаним навколо талановитого вченого, метою яких була розробка придатного до комерціалізації продукту або методу. При чому не завжди ставилась задача розробки конкретних сортів генетично-модифікованої продукції, а наприклад метою стартапу був окремий метод чи прийом переносу генетичної інформації, вилучення потрібних генів з ланцюгів нуклеїнових кислот. Сама по собі задача не вирішувалась глобально, але даний метод, після його апробації і доведення ефективності, одразу патентувався і реалізовувався великим сільськогосподарським, хімічним, фармацевтичним концернам, де в сукупності з багатьма іншими методами склався в певну «мозаїку» інновацій, яка починала працювати на отримання біотехнологічного продукту.

Очевидно що даний досвід, його правові засади слід ретельно вивчати у пошуках оптимальної інноваційної моделі для України. З цієї точки зору резонним є посилення сучасних українських дослідників на думку Д.Керимова, щодо двох основоположних задач права – дослідження методології права і співробітництво з іншими технічними, природничими, суспільними науками.

Певні кроки на шляху розуміння таких задач вже зроблені, адже у вітчизняній правовій літературі є пропозиція про внесення до проекту Інноваційного кодексу України розділів про інноваційну діяльність у аграрній сфері та про регулювання відносин, що стосуються генної інженерії та відносин, які складаються у процесі здійснення наукових розробок, експериментальних заходів, виробництва, використання генетично-модифікованих організмів, вирішення питань біопалива, біобезпеки та охорони здоров'я населення і навколишнього середовища [2, с.38,115].

В сучасній літературі констатується непослідовність інноваційної політики держави і, зокрема виводиться принцип обрання такої моделі споживання природних ресурсів, життєдіяльності та виробництва, з якої максимально враховуються та дотримуються екологічні вимоги.

Отже логічно запропонувати таку модель інноваційного розвитку у сфері біотехнологій, яка сполучає принцип швидкої комерціалізації результатів, без чого швидкого розвитку науки досягти неможливо (в умовах демократичної, соціальної держави) та принцип екологізації інноваційної діяльності у сфері біотехнологій.

Щодо «глибини переробки» інноваційного продукту, слід усвідомлювати, що всі основні методи, гени і векторні конструкції захищені патентами, відповідно для створення нових генетичних форм знадобиться укладення ліцензійних договорів, згідно яких сільгоспвиробники кожного року будуть продавати вирощену продукцію і придбавати новий посівний матеріал у

патентоволодільця [3, с.73]. Інакше кажучи, для держав які не мають історії розвитку біотехнологічної промисловості може підійти варіант «викруткової зборки» згідно існуючих методи конструювання біотехнологічної продукції можуть запозичуватись у вигляді напівфабрикатів, або через створення спільних підприємств, які володіють патентами на такі методи та з залученням місцевого персоналу використовуватись для виробництва кінцевого інноваційного продукту, придатного для реалізації сільгосптоваровиробниками, з допомогою якого вони можуть підвищувати рівень продуктивності свого виробництва.

Для стимулювання розвитку інноваційних біотехнологій пропонується створення спеціального фонду інвестування з жорстким контролем використання коштів, а також збільшення частки біотехнологічної продукції в державних закупівлях в АПК, медицині а також таких галузях як енергозбереження, інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології [1, с.164].

Одним з варіантів такого стимулювання можна вважати законодавство про державно-приватне партнерство, яке повинно розвиватись і конкретизуватись на основі прийнятого в Україні однойменного закону.

При першому оглядовому аналізі в галузі державно-приватного партнерства скидається на думку очевидна невідповідність між цілями і завданнями партнерів, яких воно має об'єднувати. З одного боку – приватний капітал бажає отримувати прибутки, а ще краще, як ми знаємо з класичної політекономії – надприбутки.

З іншого боку функцією держави, і з лібералістської і з соціалістичної позиції є забезпечення потреб громадян, ці дві концепції розходяться лише відносно того, який обсяг потреб і як саме слід забезпечувати. Зайняття бізнесом – це не державна задача, держава як власник підприємств всі прибутки від їх діяльності повинна зараховувати до державного бюджету і витратити на передбачені бюджетом потреби. Сама ж логіка заняття бізнесом полягає у бажанні окремих приватних суб'єктів покращити свій матеріальний статок, що є корисним стимулом в житті для кожного.

Більше того, сучасне розуміння ролі і завдань уряду держави зводиться до забезпечення того чи іншого рівня соціальних стандартів, якого вимагають від уряду різні соціальні групи, і поза увагою залишається те, що держава не повинна зосереджуватись лише на постійному знятті соціальної напруги, задоволенні поточних інтересів громадян, держава повинна забезпечувати сталий розвиток суспільства, збереження його структур у тому числі самої держави, інакше кажучи всіма засобами забезпечувати перспективну державну безпеку, поєднуючи її з перерахованою вище соціальною функцією.

Отже, будь-які проекти, якими займається держава, умовно кажучи, повинні бути вартими того, щоб ними займалась держава, в інакшому разі, сенсу допомагати окремим бізнес-структурам отримати переваги від виходу на

партнерство тет-а-тет з державою немає, і більше того, це буде надавати ненобгрунтовані переваги одним громадянам або іноземцям-власникам бізнесу перед всіма іншими громадянами, адже про всіх держава має дбати в однаковій мірі, я думаю всі присутні з цим погодяться.

Отже, метою держави є соціальна діяльність, наприклад забезпечення створення робочих місць і державна безпека, отже вихід у регіональні, світові лідери по певним показникам, так званим точкам зростання. І якщо такий проект існує, хто б з партнерів не був його ініціатором, держава повинна проаналізувати такий стартап, і окреслити перспективу на 5-15 років, після яких очікується прорив і проект із причепу перетворюється на локомотив, після чого його можливо і віддати інвестору, за умови, що він вклав гроші, сприяв реалізації і чекав на результат довше, або стикався з більшими ризиками, ніж його колеги, котрі реалізовували власні проекти, розраховані на отримання швидкого прибутку.

Таким проектом може бути будь-що: політ на луну, побудова адронного колайдери, розробка сланцевого газу, освоєння шельфу, термоядерний синтез, – глобальна задача, для якої потребується вихід держави до інвестора особисто, в особі своїх органів, надання гарантій особисто а не через звичайні державні підприємства, отже такий проект повинен бути винятковим, і таким, що не вирішується будь-яким іншим шляхом, в інакшому разі, як я вже зазначив, це буде відволікання держави від своїх задач заради побудови не наповнених ідеями хмарочосів із скла і металу в яких за державний кошт розмістяться офіси наближених зернотрейдерів і газових та фінансових посередників і не влаштування рекордних продажів пива і можливості побешкетувати протягом місяця для європейських і вітчизняних хуліганів.

Із позитивного досвіду можна послатись на вищезгаданий факт: індустрія біотехнологій в США починалась наприкінці 70-х років з маленьких стартапів-лабораторій з двох-трьох науковців, які отримували державний грант, починали розробляти і патентувати ідеї, після чого в середньому кожен третій стартап придбали корпорації на кшталт Дюпон і Монсанто, працевлаштували засновників, комерціалізували патенти та виплатили державі солідні роялті, які окупили два інших невдалих стартапи.

Сучасні ж норми відповідного закону наповнені поняттями об'єкти, концесії, угоди про розподіл продукції та інша африканська термінологія якою оперують транснаціональні сировинні компанії під час укладення угод з урядами маленьких країн чорного континенту для експлуатації їх надр.

Отже критеріями необхідності для держави участі у державно-приватному партнерстві мають бути в своїй сукупності:

а) Виконання соціальної функції – створення робочих місць або інший соціальний ефект;

б) Забезпечення лідерства держави у певних галузях в регіональному або світовому масштабі у разі успішної реалізації проекту

в) Необхідність залучення коштів у розмірі понад 3% Державного бюджету за рік, в якому приймається рішення про державно-приватне партнерство

г) Економічні показники планової окупності проекту на майбутні 5 років є від'ємними або нижче ніж 50% середньої рентабельності по відповідній галузі.

д) Ризики по проекту перевищують аналогічні показники по економіці в цілому

З іншого боку, критеріями участі у партнерстві для приватного партнера є отримання можливості получить значні конкурентні переваги у разі успіху проекту, у тому числі і отримання результатів проекту у приватну власність, адже у разі успіху проекту це не зменшить жодним чином його соціальні переваги, і в той же час, дозволить розвантажити державу для участі у нових на той час перспективних проектах.

Література

1. Костюк Р.В. Організація управління біотехнологічними підприємствами //Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України №1 2010 с.158-165

2. Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України: Монографія / Кол. авторів; За ред. В.І. Семчика. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2010. – 456 с.

3. Храмова Ю.Р. Генно-инженерные достижения в аспекте эколого-правовой проблематики //Юридический мир. 2003. – №.3. – С. 66-74

Правовое регулирование развития инноваций в сфере биотехнологий

Поддубный А.Ю.

Статья раскрывает авторское видение возможных путей развития правового регулирования, которое приводило развитие инноваций в сфере биотехнологий в Украине. Рассматриваются возможные варианты построения законодательства путем прямого инвестирования и на основе государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: биологические технологии; сфера биотехнологий; правоотношения в сфере биотехнологий; инновации в сфере биотехнологий.

Legal regulation of innovation in biotechnology

Piddubnyy O.

Article reveals the author's vision of the possible ways of regulation that would have led to the development of innovations in the field of biotechnology in Ukraine. Possible variants of the legislation through direct investment and on the basis of public-private partnership.